

Den 12. mann

INNHold

Filminformasjon
Egnethet i skolen, læreplanreferanser
Oppgavesamling

FILMINFORMASJON

Handlingsreferat: Troms 1943. Tolv sabotører på en fiskeskøyte overraskes av tyske soldater. Elleve mann blir torturert og drept, bare den tolvte klarer å slippe unna. Skutt i foten, gjennomvåt og med knappst mulig forsprang på Gestapo, flykter den 26 år gamle motstandsmannen Jan Baalsrud ut i den nådeløse, nordnorske vinteren - uvitende om at hans ukuelige vilje til å overleve snart vil gjøre han til et symbol for den norske motstandsbevegelsen. Et symbol menneskene han møter er villige til å dø for.

Denne sanne beretningen om Jan Baalsruds to måneder lange flukt regnes fortsatt som en av de mest utrolige overlevelseshistoriene fra andre verdenskrig.

Se filmens trailer [her](#).

Filmen er bygd på boka "Jan Baalsrud. Og de som reddet han" av Tore Haug og Astrid Karlsen Scott (Gyldendal, 2001). Boka er relansert i anledning filmen, med forord av regissør Harald Zwart. Filmen legger vekt på at Jan Baalsrud var prisgitt mange titalls nordmenn som risikerte livet for å hjelpe han i hans flukt fra nazistene. Dette er dermed ikke alene en historie om en norsk helt, men vel så mye en historie om norsk risikovillighet og hverdagsfolks oppofrende krigsinnsats.

Historien om Jan Baalsrud er tidligere filmatisert, i 1957, med Arne Skouen som regissør, da med tittelen "Ni liv". Denne ble Oscar-nominert. Filmstudieopplegg til [Ni liv](#) finner du [her](#).

Her er øvrige filmer med tema knyttet til Den andre verdenskrig, med utarbeidet studieopplegg:

- Kongens nei
- The Imitation Game
- Schindlers liste
- Boktyven
- Ninas barn
- Gutten i den stripede pyjamasen
- Krigens hemmelighet
- Sauls sønn

EGNETHET I SKOLEN, LÆREPLANREFERANSER

Klassetrinn: 8.-10. klasse + videregående

"Den 12. mann" har fått aldersgrense 12 år. Medietilsynet begrunner dette med at filmen inneholder "enkelte scener med krigs- og voldshandlinger. Da disse er lite nærgående skildret, får filmen aldersgrense 12 år."

Relevante fag: Norsk, samfunnsfag, KRLE og naturfag

Norsk: Kompetansemål etter 7. og 10. årstrinn og etter Vg3 innen hovedtemaene Muntlig kommunikasjon og språk, og Litteratur og kultur.

Samfunnsfag: Kompetansemål etter 7. og 10. årstrinn innen hovedtemaene Historie, geografi og samfunnskunnskap, og kompetansemål etter Vg1/Vg2 innen hovedtemaene utforskeren, individ, samfunn og kultur, politikk og demokrati, og internasjonale forhold.

Filmstudieark

Forfatter: Per Olav Heimstad
Klassetrinn: [8. - 9. trinn, 10. trinn, Videregående]
Fag: Norsk , Samfunnsfag , KRLE-faget , Naturfag
Tema: Filosofi og etikk, Geografi, Historie, Individ/gruppe, Konflikt/krig og menneskerettigheter, Litteratur på film, Miljøvern og naturvitenskap, Politikk og samfunn

Fakta

Originaltittel: Den 12. mann
Regi: Harald Zwart
Roller: Thomas Gullestad, Jonathan Rhys Meyers, Mads Sjøgren Pettersen, Marie Blokhus,
Manus: Alex Boe, Petter Skavlan, Petter Skavlan, Petter Skavlan
Genre: Action / Drama
Nasjonalitet: Norge
Språk: norsk
Produsent: Aage Aaberge (Nordisk Film Production), Espen Horn (Motion Blur), Veslemøy Ruud Zwart (Zwart Arbeid)
Produksjonsselskap: Nordisk Film Production og Zwart Arbeid, produsent Aage Aaberge
Lengde: 2 t. 15 min.
Distribusjon: Nordisk Film Distribusjon
Produksjonsår: 2017
Aldersgrense: 12 år

Filmplakat:

Naturfag: Kompetansemål etter 7. og 10. årstrinn innen hovedtemaene kropp og helse, og kompetansemål etter Vg1/Vg2 innen hovedtemaene Ernæring og helse.

Kristendom, religion, livssyn og etikk: Kompetansemål etter 4. og 7. årstrinn innen hovedtemaet Filosofi og etikk.

Les mer på www.udir.no/Lareplaner

OPPGAVESAMLING

Oppgavene under kommer ikke i en bestemt rekkefølge. Disse kan ulike faglærere og elever selv velge blant for å rette fagutbyttet dit man ønsker. Merk: Det er ikke tenkt at det skal jobbes med samtlige oppgaver.

Hver enkelt lærer må gjerne, med utgangspunkt i egen elevgruppe, vurdere (og eventuelt korrigere) de ulike oppgavers vanskelighetsnivå og formuleringer. Velg også selv om besvarelsene skal skje skriftlig eller muntlig, og hvorvidt elevene skal jobbe individuelt eller i grupper. Mange av oppgavene passer også godt til klasse-/gruppediskusjon.

Flere av spørsmålene/oppgavene kan nødvendigvis ikke besvares ut fra informasjon fra filmen alene. Å i tillegg gi elevene tilgang til internett og ulike oppslagsverk vil være avgjørende. Langt fra alle spørsmål vil ha klare fasitsvar.

Noen av spørsmålene/oppgavene henspiller på mindre fremtredende – men viktige – elementer i handlingen. Det bør derfor ikke være for stor avstand i tid mellom forarbeid, visning og etterarbeid.

A: DEN ANDRE VERDENSKRIG - I NORGE

Denne oppgaveseksjonen kan brukes til forberedelsesarbeid i forkant av filmvisningen.

- 1) Bruk lærebøker og annet kildemateriale, og skaff en oversikt over de mest sentrale begivenhetene i Norge under Den andre verdenskrig.
- 2) Hvorfor var det så viktig for Nazi-Tyskland å få kontroll over Nord-Norge?
- 3) Hva er sabotasje, og hva ville nordmenn (og deres allierte) oppnå med å drive sabotasje i sitt eget hjemland?
- 4) Hva var Kompani Linge? Finn stoff om operasjon "Martin Red".
- 5) Hva tror du de unge, tyske soldatene som ble sendt til Nord-Norge syntes om arbeidsoppgaven de var blitt satt til? Snakk sammen om hvordan dere tror de tenkte for å rettferdiggjøre det de gjorde.
- 6) Kjenner du noen som er cirka 80 år eller eldre? Disse har kanskje mange minner fra Den andre verdenskrig. Dra på besøk og be om å få høre historier!

B: JAN BAALSRUD – OG DE SOM HJALP HAN

- 1) Beskriv Jan Baalsrud. Hvilke personlige egenskaper har han som gjorde det mulig for han å overleve flukten til Sverige?
- 2) Finn stoff om hvordan Jan Baalsruds liv utartet seg etter krigen.
- 3) Baalsruds barn har fortalt at faren ikke var så ivrig på å snakke om opplevelsene sine under krigen.

Hvorfor ikke, tror du?

4) Jan Baalsrud fikk hjelp til å flykte av mange titalls mennesker. Hvis noen av disse hadde blitt oppdaget av tyskerne, ville de blitt tatt til fange og mest sannsynlig drept. Hvorfor tror du folk likevel valgte å hjelpe til, til tross for den store risikoen?

5) Vi ser at også barn ble satt i fare for å hjelpe Baalsrud over til Sverige. (For eksempel de to som i filmens start ror Baalsrud i sikkerhet, Margareth på Karanes gård og Ottar på Grønnvoll gård.) Hvordan tror du det var å være barn under krigen, spesielt når hemmeligheter skulle holdes?

6) I filmens start, mens Baalsrud gjemmer seg i fjæra, ber løytnant Sigurd Eskeland han om å forsøke og flykte. Eskeland ber Baalsrud overleve, slik at "vi andre ikke dør forgjeves." Senere i filmen hører vi Gudrun Grønnvoll fortelle Baalsrud at "det er en grunn til at du overlevde, Jan." Skriv et dikt med utgangspunkt i dette: Grunnen til at Jan Baalsrud overlevde.

7) Blant de som hjalp Baalsrud så møter vi den gamle jordmora, familien Karanes (med syvåringen Margareth), Peder med fiskeskøyta (og han som bar Baalsrud i land, slik at han ikke skulle bli våt), søsknene Marius og Gudrun Grønnvoll, og Hanna Grønnvoll med sønnen Ottar, Nils «Nigo» Nilsen (som fraktet Baalsrud til hula), Baal-brødrene (med reinsdyrsflokk) med flere. Innbill deg at du er en av disse menneskene, og skriv et dikt som handler om den situasjonen han/hun er i under tyskernes okkupasjon.

8) I tillegg til alle disse hjelperne blir vi også kjent med Gestapo-offiserene Major Walther Wenders og SS-Sturmbannführer Kurt Stage. Hvilke likheter og ulikheter ser du i personlighetene til disse to? Innbill deg at du er en journalist som skal intervjuer Walthor og Stage. Lag tre spørsmål du kunne ha tenkt deg å stille dem. Sammenlign spørsmålene dine med andre i klassen, og diskuter hvilke svar dere tror dere ville ha fått.

C: NATURFAG

1) Jan Baalsrud svømmer i isvann om natta, i om lag tjue minutter – og overlever. Hvilke ulike fysiske forutsetninger må til for å klare noe slikt? Snakk sammen i klassen.

2) I filmen prøver tyskerne å anslå fjordvannets temperatur, og vi får høre at saltet i fjorden påvirker dette. Hvordan henger dette sammen? Hva er forskjellen på saltvann og ferskvann når det fryser til om vinteren?

3) I filmen ser vi nordlys. Hvor og når kan man se nordlys, og hvordan oppstår dette naturfenomenet?

4) Jan Baalsrud får koldbrann i tærne. Hva er koldbrann, og hvorfor skjærer han av seg tærne for å behandle dette?

5) Før Baalsrud skjærer av seg tærne, heller han alkohol på kniven sin. Hvorfor gjør han dette?

6) Hvordan foregår reinsdyrdrift?

D: GEOGRAFI

1) Ta i bruk kart i atlas eller på internett og finn ut hvor denne historien utspant seg. Her er noen nøkkelsetninger:

- I filmens åpningssekvens ser vi Baalsrud ved Kompani Linges treningsleir i Skottland.

- Båten som Baalsrud og de andre sabotørene ankom med hadde reist fra Shetland.

- De skulle (bl.a.) sprengte Bardufoss flyplass.

- De ankom Toftefjorden nord for Tromsø. Der ble de angrepet av tyskerne.

- Baalsrud risikerer livet på å passere Lyngseidet/Lyngsfjellan.
- Han ble liggende i flere uker i skjul i en snøhule i Mandalen.
- Til slutt ble Baalsrud fraktet over riksgrensen og videre inn til Sverige.

2) Vi får vite at før krigen så reiste Baalsrud verden rundt (som kartmaker). Han reiste blant annet til Ukraina, Russland, Brasil, USA, Canada og Shetland. Syvåringen Margareth tegner et verdenskart til Baalsrud, og han sier: "Det der er jo livet mitt". Print ut et verdenskart, og tegn inn en rute du kunne ha tenkt deg å reise i løpet av livet ditt. Etterpå snakker dere sammen i små grupper hvor dere begrunner rutevalgene deres.

E: DIVERSE/SCENER

- 1) Hvilke ulike typer kjærlighet finner du eksempler på i filmen?
- 2) Fikk du med deg hvordan filmmusikken var? Beskriv.
- 3) På hvilken måte rettferdiggjorde nazistene sin behandling av nordmenn? Hva slags mennesker er i stand til å torturere og henrette andre mennesker? Hva måtte til for at du skulle hatt en god grunn til å pine eller drepe noen? Snakk sammen i klassen.
- 4) Jan Baalsrud måtte flykte fra et land til et annet for å unngå å bli drept i krig. Kjenner dere til andre eksempler på mennesker som har eller er i samme situasjon? Hva slags mennesker er det som hjelper disse til å overleve flukten?
- 5) Hvilke personlige egenskaper og ressurser har du som kunne vært til nytte for et menneske på flukt?
- 6) Hørte du "Stemmen fra London" i denne filmen? Bruk internett og finn stoff om dette.
- 7) Hvorfor var det så mange av ingrediensene i 17. mai-kaka som var vanskelige å få tak i, og hvorfor var det så mange som jobba så hardt for å få den bakt?
- 8) Velg en av scenene fra filmen som gjorde inntrykk på deg. Lag en tegning eller et maleri basert på denne scenen. Gi en tittel som passer.
- 9) Gruppearbeid: Velg en av scenene i filmen og gjenskap denne som rollespill. Legg vekt på å få frem de ulike følelsene som var knyttet til det som ble sagt og gjort. Fremfør for hverandre i klassen.

F: ORD OG UTTRYKK

- 1) Tyskerne okkuperte Norge under Den andre verdenskrig. Hva vil det si å okkupere et land?
- 2) Under Den andre verdenskrig var Sverige nøytralt. Hva vil det si at et land er nøytralt i en krigssituasjon?
- 3) I filmen hører vi motstandsfolk si "Alt for Norge!" til hverandre. Ordene "Alt for Norge" har en spesiell plass i norsk historie. Finn ut mer om dette.
- 4) Når de norske motstandsfolkene skal henrettes begynner de å syngesalmen "Gud signe vårt dyre fedreland" (av Elias Blix). Bruk internett og finn mer stoff om denne salmen. Lytt til den på Youtube. Hvorfor valgte de å syngedenne sangen, tror du?
- 5) Når nazistene leter etter Jan Baalsrud på gården til Marius Grønvoll, så mister Kurt Stage en nål (med SS-symbol) inne på låven. Hvilket kjent ordtak symboliseres gjennom denne hendelsen?
- 6) Vi får vite at Jan Baalsrud har yrkesbakgrunn som instrumentmaker. Hva innebærer dette yrket, slik Baalsrud gjengir dette til syvåringen Margareth?
- 7) Det blir sagt at det er "et mirakel" om Baalsrud overleverer flukten. Hva er et mirakel?
- 8) Hva mente tyskerne med uttrykket "Festung Norwegen"?
- 9) Kurt Stage spør Walther Wenders "vil du bli sendt til Østfronten?!" Hva innebar dette reisemålet?

G: GENERELLE FILMSTUDIESPØRSMÅL

- 1) Hvor bra syntes du filmen var? Hva likte du godt og hva likte du dårlig?
- 2) Hvilke ulike følelser ga filmopplevelsen deg? Gjorde noen av scenene i filmen deg glad? Ble du noen gang

trist i løpet av handlingen? Flau? Sint? Hva fikk deg til å le? Gjorde noe deg redd? Reagerte andre i klassen på samme måte som deg? Snakk sammen om dette.

- 3) Hvorfor tror du de som har laget denne filmen hadde lyst til å fortelle akkurat denne historien?
- 4) Hva har du lært av å se denne filmen? Gi ulike eksempler.
- 5) Velg en scene fra filmen som du likte godt, og forklar hva du synes gjorde denne scenen bra.
- 6) Hvilke virkemidler har filmskaperne brukt for å få frem ulike stemninger? (Stikkord: klipp, musikk, tempo, farger, lys/mørke m.m.)
- 7) Skriv en anmeldelse av filmen. Fortell om hva du likte og hva du ikke likte. Begrunn synspunktene dine.

Send gjerne respons på dette filmstudiearket til mail@pohphoto.com. Takk!
av Per Olav Heimstad

Per Olav Heimstad (f. 1973) er adjunkt og har undervist i ungdomsskolen siden 1999. Han driver også enmannsfirmaet POHphoto (pohphoto.com) hvor han bl.a. jobber som fotograf, film-/musikkanmelder, tegneserietegner, forfatter og statist/smårolleskuespiller. Han bor i Åsgårdstrand sammen med kone, to sønner og mange filmteoribøker.

Norsk Filminstitutt

Adresse Oslo: Dronningens gate 16 0152 Oslo, +47 22 47 45 00
Adresse Bergen: Media City Bergen, Lars Hilles gate 30, 5008 Bergen